Adolfo Sotelo Vázquez. *De Cataluña y España. Relaciones culturales (1868–1960).* Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2014, 626 pp.

Juan M. Ribera Llopis
Universidad Complutense de Madrid
jumriber@filol.ucm.es

No ens manquen periòdicament, de manera cada vegada més constant i en particular d'uns deu anys ençà, publicacions sobre les relacions entre les literatures hispanes, peninsulars o ibèriques que propicien una relectura transversal de la nostra Península com a compartit àmbit cultural. Professors i investigadors, grups de recerca, revistes filològiques i convocatòries acadèmiques van posant a l'abast públic tot un material que, cada vegada més, permet la revisió documentada del seu entramat intel·lectual i artístic, sota les eines noves o les recuperades (en particular, tot el referent a les relacions literàries, llargament infamades per la Teoria de la Literatura) del comparatisme. Des de l'esperit d'aquesta pràctica filològica, l'espectre aconseguit en la darrera dècada ens justifica parlar d'un iberisme renovellat. Però també se'ns permet objectivar que la prioritària atenció al contacte entre dues tradicions literàries peninsulars s'ha anat sistematitzant des de les filologies específiques geogràficament perifèriques —basca, catalana, gallega i portuguesa— des de qualsevol dels districtes universitaris seus de llurs estudis, perifèrics o no; i cal dir, també, que des dels antics estudis hispànics —ara convertits sovint, en excloents seccions de llengua i literatures espanyoles— s'ha treballat igualment en la bona direcció, encara que la seu d'aquestes seccions no es trobi situada en un territori lingüísticament castellà. Quan la coordenada acadèmico-geogràfica sigui aquesta, la susdita pràctica ibèrica-comparatista provindrà dels estudis que es contemplin en les esmentades filologies perifèriques i en sobrevivent romanisme. Cada vegada és més difícil esperar d'una secció i d'un grau en Filologia Espanyola centrepeninsular l'estudi i l'educació en el nostre plural i compartit patrimoni lingüístic i literari.

El Dr. Adolfo Sotelo Vázquez (UB), per la seva trajectòria intel·lectual i acadèmica, així com per la bibliografia resultant, és una mostra objectiva d'una vessant de l'hispanisme a la qual ha renunciat el *districte centre* i que sols se segueix des de les seves seus en la perifèria. Catedràtic d'Història de la Literatura Espanyola a la Universitat de Barcelona ha treballat des de Juan Valera fins a Luis Mateo Díez, itinerari trenat amb volums sobre els articles unamunians en *Las Noticias* de Barcelona (1993), Antero de Quental i Miguel de Unamuno (2003), Joan Maragall i de nou el pensador salmantí (2006), *La Vanguardia*, Mario Verdaguer i Agustí Calvet, Gaziel (2013) o, *Viajeros en Barcelona* (2005), que és força útil als nostres interessos, tant sobre Literatura de Viatges com per la configuració de l'àmbit urbà com a espai literari, i també amb articles on, a més, se'ns fa palesa la seva coneixença de les lletres

gallegues, del grup *Nós* a Álvaro Cunqueiro, sempre en clau interliterària i no només per les ben conegudes relacions barcelonines de l'escriptor de Mondoñedo.

En aquest susdit espai bibliogràfic, el de les aportacions a les revistes sobre literatura, es troba així mateix l'Adolfo Sotelo Vázquez que ha investigat, ha escrit i ha ordenat des de 1997 una aclaridora i continuada seqüència sobre les relacions castellano-catalanes. Trànsit històric que editorialment arriba a una darrera aportació de 2013, però que, en el volum de 2014 ara revisat, se'ns reordena diacrònicament, des del Joaquim M. Bartrina que, en els seus primers paràgrafs, l'estudiós ens dibuixa doblement en correspondència amb els castellans que s'emmirallava en la Revolució de 1868 i entre els catalans que reuneix la *Renaixença* (pp. 19–24) fins al Josep Pla que, des de 1919, tracta sobre les signatures del *98*, amb «sagaces y penetrantes, lúcidas i arbitrarias opiniones» (pp. 618–626). D'un límit a l'altre, l'autor ordena els seus treballs previs, revisats per tal d'aconseguir la seva identitat com a volum —es refereix a supressions que pensem que eviten repeticions de certes dades i a la recerca un to unitari (pp. 11–12), que certament cohesiona el llibre—, aconseguint que, en cadascun d'ells, figura i figures, títols, temes i assumptes abordats tinguin sempre el doble vector exigible en un exercici de comparatisme binari; però que, a més, ens situa davant d'una textura cultural que Adolfo Sotelo Vázquez entén indestriable d'adstrats creuats. I és aquí on l'autor —en un pròleg que, a banda de premisses com ara sobre la seva opció metodològica historicista i el respecte a les primeres fonts que, a més, sempre ens forneixen noves dades sobre qüestions que ja podíem conèixer, té molt de cloenda que ja adverteix sobre les constatacions a què arriba a partir dels documents i praxis culturals estudiats— se situa davant una relació *problemàtica*, amb *encontres* i *desencontre*s, però, per a ell, *continuada*, *imprescindible*, sempre entre *l'harmonia* i la *diferència* entre els pols relacionats (p. 12). Hi ha, per tant, una comprensió favorable a la necessitat —potser a la necessària normalitat o almenys a la continuïtat— com a signe sota el qual hauria de projectar-se la interrelació catalano-castellana. Un punt on el Dr. Albert Bacells (IEC, UAB), en idèntica dinàmica i havent resseguit un segle concomitant que en el seu cas va de 1888 a 1984, capta una realitat marcada per l'esgotament en l'esforç del diàleg i ens remet a un problema no resolt,[1] el Dr. Adolfo Sotelo Vázquez contempla un horitzó cap al qual la coneixença i l'aprenentatge des del present de la interrelació històrica constatable permeten preveure un punt de trobada més positiu.

Com a historiador de la literatura i de la cultura, l'autor ens instal·la, en primer lloc (caps. I–XVII), pregonament i quantitativa, i de manera majoritària, en el cicle que va de mitjans del vuit-cents a l'immediat trànsit de centúries. Aquí, ampliant noticiari i descobrint escletxes crítiques, revifarem la presència d'interlocutors del període més comunament atesos com Narcís Oller i Joan Maragall d'una banda i de l'altra Benito Pérez Galdós, Marcelino Menéndez y Pelayo i Joan Maragall; ens endinsarem en parcel·les més desconegudes per nosaltres com les que envolten els noms de Gabriel Miró y Ramón del Valle Inclán i se'ns

1 Albert Balcells, *Cataluña ante España. Los diálogos entre intelectuales catalanes y castellanos, 1888–1984* (Lleida: Editorial Milenio, 2011); vid. resenya en *Anuari TRILCAT* 2 (2012): 175–179.

plantejaran qüestions que només poden derivar d'una recerca documental exhaustiva com ara «Barcelona y la invención de la literatura española del siglo XX» (pp. 285–299), sobre com la vida literària catalana, del Modernisme i del Noucentisme pot haver estat marcant el camí de les lletres espanyoles. En segon lloc (caps. XVIII–XXI), el volum avança amb el noucents cap al temps d'entreguerres, allà on passem a saber des de la recepció catalana de Juan Ramón Jiménez fins a la crítica literària de Benjamín Jarnés des de *La Vanguardia*, sense que se'ns escapin els noms més coneguts de D'Ors i d'Ortega y Gasset. Camí del desenllaç llibresc hi ha una tornada sobre noms que són a l'arrel contemporània de l'atenció en castellà a la literatura catalana. Són els de Menéndez y Pelayo, Joan Maragall i Emilia Pardo Bazán (caps. XXII–XXV). Però es fa des d'un prisma cronològicament posterior, l'actual, que va de 1939 a l'inici de la dècada dels proppassats setanta., clau amb la qual enllaça el darrer capítol ja esmentat, el XXVI, que recupera lectura i judicis de Josep Pla sobre els mestres de la *Generación del 98*.

Conclourem retornant sobre el pròleg ja aprofitat en la nostra presentació i recordem que ho havíem fet destacant el que aquest text té de conclusions sobre aquest recull d'articles que es reconverteix en una peça historiogràfica molt profitosa. Adolfo Sotelo Vázquez ens confirma el que comprovarem amb la lectura. L'existència al llarg del segle revisitat d'unes *línies de força* (pp. 12–14) que se'ns destriaran des de la pròpia composició per part de l'autor del volum i des dels angles documentadament focalitzats, tractant unes figures o altres, uns textos o altres, un moment o altre o una «viñeta» de la seqüència històrica organitzada. A saber, la benvolença per una història de la literatura i cultura espanyoles, l'atenció a la crítica literària i, per tant, al fet de la recepció i el respecte a la personalitat de dues cultures que l'autor sent com a interdependents, tal i com va fer provar amb judicis i discursos recuperats. Tot això, sota una comprensió d'ordre polifònic del nostre àmbit. *Polifonia* és un terme útil i sovint emprat per Adolfo Sotelo Vázquez, amb tot el que comporta. En justa correspondència, aquest també és un concepte benvolgut per nosaltres per abastar la carta de navegació històrica i crítica de la nostra comunitat interliterària. A favor d'ella i de la seva comprensió, benvinguts siguin —també i en un nou estadi de compensat comparatisme entre diacronia i sincronia— els estudis de caire historicista que treballen per recuperar i ordenar tot una allau de fonts que podíem desconèixer i, així mateix, per fer-nos rellegir i reconsiderar documents i episodis a propòsit dels quals calgui una renovellada lectura.